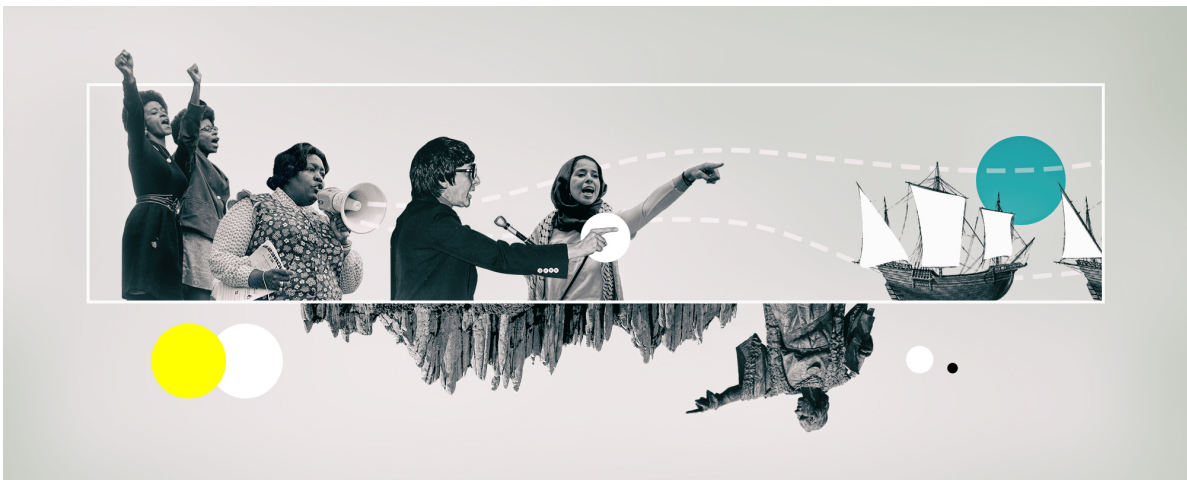

INTERSECCIONALITATS I ALIANCES

Independència i feminisme: descolonització i despatriarcalització

Sara Cuentas

[Nadia Sanmartin](#)

En aquesta última dècada han anat prenent veu i presència, amb significativa visibilitat i protagonisme, referents feministes que venen des de la perifèria, des dels marges, d'aquells espais subalterns, llocs invisibilitzats i infravalorats per l'arquitectura feminista occidental. Aquella construïda des del privilegi blanc, des de l'hegemonia acadèmica etnocèntrica i institucionalitzada i/o eurocentrada, que històricament va impregnar les vindicacions feministes com a única corrent legítima i encimbellada en les anomenades ones feministes.

Com més cruent es torna l'actual procés civilitzador colonial, les resistències s'evidencien amb més perseverança des de les poblacions de les comunitats originàries i afrodescendents. Des d'elles, les activistes -l'acció i pràctica política ha estat sempre per denunciar i rebel·lar-se contra el colonialisme heteropatriarcal, capitalista, racista, antropocèntric, capacitista, classista, feixista i fonamentalista-, impregnen i configuren el corrent feminista descolonial amb una energia aclaparadora, parida des de l'ancestralitat històrica de les seves germanes negres, que van ser esclavitzades i extirpades dels seus territoris; d'aquelles dones de les comunitats originàries que van ser forçades a servir en les hisendes, de les mestisses obligades a blanquejar per no ser vilipendiades, de les migrades rebutjades per la societat de destinació des de l'exotisme i la racialització, de les refugiades obligades a fugir pels cruents conflictes i de les que, havent nascut a Europa i portar a la sang la sàvia d'altres orígens, van ser desconegudes com a ciutadanes i

assumides com eternament estrangeres.

Com més cruent es torna l'actual procés civilitzador colonial, les resistències s'evidencien amb més perseverança des de les poblacions de les comunitats originàries i afrodescendents. A partir d'aquesta experiència de resistència, les feministes descoloniales elaborem teoria contrahegemònica i proposem estratègies de canvi en els contextos que habitem

Les que actuem en el feminisme descolonial som, doncs, hereves d'una resistència que no només denuncia el masclisme femicida, sinó també la depredació de l'Amazònia, l'espoliació dels territoris africans, l'empobriment de centenars de milers de poblacions situades en els suds globals generat per les transnacionals extractives i energètiques, els conflictes i guerres que encoratgen la indústria bèl·lica i expulsen milers de persones dels seus territoris, la sobreexplotació dels sòls per als monocultius, la medicalització de les *cuerpas* i cossos per a benefici de la indústria farmacèutica, el tràfic per subjugar *cuerpas* i autonomies, la LGTBI fòbia que conculca llibertats, la islamofòbia que criminalitza una cultura i els fonamentalismes que pretenen dominar i controlar l'autonomia sexual i reproductiva...

Des d'aquestes lluites i resistències les feministes descoloniales adquirim un saber vital o coneixement situat, aquell que neix de l'experiència viscuda de resistència a l'opressió. A partir d'aquesta experiència de resistència elaborem teoria contrahegemònica i proposem estratègies de canvi en els contextos que habitem.

I és que el feminisme occidental i els seus referents van tenir un altre camí socialitzador en la seva lluita vindicativa, a diferència d'aquelles que forgem el nostre fer i saber en les perifèries del desenvolupament colonial. Quan en 1400 a Europa, Cristine de Pizan escrivia "La ciutat de les dones", estava exigint ocupar un lloc per a les dones dins de l'estructura colonial, definida i agreujada en tots estaments socials, polítics, econòmics i culturals occidentals que en el seu afany de dominació estaven a punt de creuar continents per oprimir i subjugar a centenars de milers de poblacions. Mentre, a l'altra banda de l'Atlàntic, el 1492, Ana Kaona, lideressa dels territoris de Maguana i Jaragua, actualment reconeguts com República Dominicana i Haití, lluitava al costat de les seves germanes i germans per emancipar als seus *cuerpas* i territoris de l'estructura colonial que va portar amb si Cristòfor Colom en les seves tres caravel·les.

Per a les que vivim a Europa sent d'altres orígens i, les que havent nascut a Europa, es reconeixen en altres orígens, el feminisme descolonial ha estat determinant per analitzar, denunciar i vindicar, perquè no ens sentíem representades en el feminisme eurocèntric, ni en les seves maneres de definir, gestionar i representar les lluites i resistències feministes. Tornar a les arrels, fer memòria històrica i connectar el llegat de les germanes en els territoris d'origen va ser significatiu. Aquí estem, des de la crítica i acció vindicativa

feminista descolonial.

La civilització colonial: el sistema-món

La idea de procés civilitzador colonial al·ludeix a la construcció d'un "sistema-món" hegemònic que ara semblés diluir la idea de "societat", la qual com bé sabem és la interpretació moderna eurocèntrica de "l'Estat-nació", limitada per fronteres geogràfiques i jurídic-polítiques. Al nostre planeta hi ha tantes societats com els Estats-nacions. No obstant això, històricament es pot afirmar que no hi ha cap Estat la identitat del qual es correspongui amb la identitat de la població que habita dins les seves fronteres. Al contrari, la correspondència identitària entre Estat i població ha generat més conflictes interns que pràctiques de convivència pacífiques a nivell social, polític i econòmic.

La modernitat en imposar la idea de "societat" sobre la "comunitat", va deslegitimar les pràctiques comunitàries de convivència humana i va introduir a les persones en "societats" anomenades "nacionals", amb els seus murs de ciment, apartades de les pràctiques vitals de la cura i autocura de la comunitat i extirpades de les seves arrels i orígens per alienar les seves autonomies, conculcar les seves llibertats i trencar el vincle amb la xarxa de la vida. Així, des de la geopolítica, cada Estat-nació té un "fora de les fronteres" i un "dins de les fronteres" que limita la mobilitat humana i legitima la mobilitat de poders transnacionals colonialistes.

Amb l'ascendència del sistema-món o procés civilitzador colonial es volatilitzen els fora i dins de les fronteres, a favor dels grans poders econòmics, perquè les seves pràctiques de control, explotació i opressió es tornen cada vegada més hegemòniques i transnacionals. Per a ells no hi ha fronteres i creen a escala global, en diversitat d'Estats i de cultures, una sola forma de producció econòmica, depredadora i consumista; una sola divisió internacional del treball des dels centres i perifèries per enfortir el capital de les hegemonies transnacionals que regulen tot des del mercat internacional; generen un procés de socialització cultural global que interpreta i defineix el món i a les persones des de l'individualisme del "campi qui pugui" i la "vida líquida" feta en la virtualitat sense la interacció de la realitat i el seu entorn.

El procés civilitzador colonial ha devastat totes les altres civilitzacions. S'entesten a parlar inútilment i per confondre de "xoc de civilitzacions" quan sembla que tota la humanitat, en l'actualitat, se situa a l'interior d'una sola civilització planetària que és la civilització colonial composta per multiplicitat d'estructures d'opressió: polítiques, tecnològiques, religioses, ecològiques, pedagògiques, epistèmiques, espacials, lingüístiques, sexuals, de gènere, entre altres, les quals no s'acaben en les estructures econòmiques.

El procés civilitzador colonial, segle rere segle, s'ha regenerat, especialitzat i sofisticat des del capitalisme, el classisme, el racisme, el fonamentalisme, el capacitisme, el feixisme, l'heteropatriarcat, l'antropocentrisme, etc., per afermar el seu poder hegemònic amb impunitat. Posar-ho en evidència i denunciar-ho és urgent i imprescindible.

Racialització, convivència i ciutadania

Per a les feministes descoloniales que vivim en contextos de migració, evidenciar les particularitats ètniques, d'origen i vinculades a l'Estat-nació és imprescindible per a identificar com reconfiguren les relacions i identitats humanes en la convivència i com d'imbricades estan amb les opressions. Certament, l'arribada d'una gran onada migratòria en l'última dècada ha definit, pel costat de la població migrada, maneres de construcció de ciutadania des de l'alteritat, de reconeixement i vincle entre les diferències ètniques i de connectar amb les arrels de diversitat d'origens. En canvi, des de la "societat de destí", la condició de migració ha estat interpretada des de la políticament correcta "tolerància" (aguantar sense acceptar ni reconèixer) i les "polítiques de recepta, d'integració i inclusió" (que s'incorporin, que s'adaptin i siguin part de la nostra cultura sense qüestionar-la). A més, des de la defensa d'un nacionalisme establert sota el vincle de consanguinitat i de pertinença a l'Estat-nació la societat de destí ha aprovat polítiques migratòries punitives i sancionadores de la mobilitat humana perquè persisteix encara la ment i el poder colonial a qui gestionen aquest Estat-nació.

El dret a la mobilitat transfronterera com inherent a la condició humana mai ha estat reconegut, molt menys l'evidència que els corrents migratoris tenen rere seu un problema estructural d'empobriment, conflictes, violències, depredació, fam, desesperança en els territoris d'origen de la gran majoria de poblacions migrants. I no per responsabilitat directa de les seves societats sinó per la imbricació de mecanismes d'opressió que imprimeix el procés civilitzador colonial a favor de les grans hegemònies econòmiques occidentals i occidentalitzades que es beneficien d'aquestes opressions amb acords servils de grups de poder corruptes, masclistes, feixistes i fonamentalistes que van ser el llegat colonial en aquests territoris.

Per a la crítica feminista descolonial la negativa que tenen els Estats-nació d'Europa d'analitzar i comprendre la migració des d'una perspectiva d'opressions múltiples i de responsabilitats hegemòniques colonials, en origen com en destí, resulta de la naturalització i legitimació històrica de la racialització de poblacions situades en el grup de "la no Europa": les incivilitzades, les precàries, les salvatges, les conflictives, les incultes, les delinqüents, les subdesenvolupades, les analfabetes, les terroristes, les del tercer i quart món, les endarrerides, les diferents, les no blanques, les beneficiàries dels projectes, les pudents. És així com s'interpreta "la no Europa". Mentre que "l'Europa" s'interpreta com desenvolupada, civilitzada, defensora dels drets, pacífica, tecnològica, caucàsica, equilibrada, la del tarannà, la del coneixement, la solidària i de la cultura. Aquesta interpretació racialitzadora defineix les polítiques racistes i punitives i les pràctiques violentes, discriminatòries i conflictives entre les persones amb un impacte nefast cap a la convivència. D'altra banda, subtilment imposa cap a les poblacions migrades i les descendents de les mateixes que assumim aquesta opressió com a part de la nostra identitat. Sense ser conscients, vam acabar per denominar "persones radicalitzades", fent veure que aquesta opressió forma part de la nostra identitat quan el que hauríem de fer és deslegitimar-i separar-nos d'ella i autoanomenar-nos de manera diferent. El parany de la colonialitat de l'ésser, del poder i del saber és que les persones i poblacions subjugades i

violentades s'autodenominin des d'una opressió i la integrin a la seva identitat, legitimant-la sense pretendre-ho i perpetuant que ens releguin a la condició de racialització permanent.

D'altra banda, subtilment (la colonialitat) imposa cap a les poblacions migrades i descendents d'aquestes que assumim aquesta opressió com a part de la nostra identitat. El parany és que les persones i poblacions subjugades i violentades s'autodenominin des d'una opressió i la integrin a la seva identitat, legitimant-la sense pretendre-ho i perpetuant que ens releguin a la condició de racialització permanent.

La racialització és un factor de diferenciació, discriminació, opressió i violència des del qual la societat de destinació s'ha socialitzat des de fa segles, quan Europa i cada un dels territoris van legitimar l'esclavisme de les poblacions africanes i el servilisme de les poblacions originàries del Abya Yala. És el llegat històric colonial fonamentat en la naturalització de la classificació de la comunitat humana en grups socials en relació a la idea de "raça", com assenyala Quijano (2009). El genotip i fenotip van ser fonamentals per construir jerarquies socials des del grau de "blanquejament" relacionades a la creença que l'arquetip cultural blanc i blanquejat és la norma de la perfecció humana, correspostes a la divisió del treball i la presència en espais de representació i participació dins l'estructura social, al grau d'intel·ligència, coneixement i destresa. És així com la racialització es fa procés de subjugació de l'alteritat. Aquest procés pretén representar i definir l'alteritat, una acció vital en el racisme que genera la jerarquia de "races", segons la qual, i depenent on t'ubiques, pots ser població opressora o oprimida. Encara que algunes anàlisis sostenen que la racialització està només directament relacionada amb el mercat laboral i el desequilibri de les relacions de poder i de classe imposades pel capitalisme modern, podem afirmar que es tracta d'una visió eurocèntrica que nega les condicionants ecològiques, culturals, socials i polítiques subjacents en aquesta. De fet la classe no es redueix només al factor econòmic, aquesta influeix en els valors, conductes, maneres de veure, sentir, relacionar-se i en els estereotips i prejudicis que se socialitzen en el procés d'ensenyament-aprenentatge. Per tant, en el procés de racialització podem evidenciar que el racisme conflueix en una imbricació entre nació, etnicitat, gènere, sexualitat, classe, origen. I revertir aquesta opressió requereix estratègies a llarg termini que erradiquin el masclisme, el nacionalisme, el classisme, el feixisme, el sexisme i altres factors reproduïts en un context determinat.

Fer referència a la convivència implica una mirada integral i holística que promogui accions i iniciatives encaminades a superar tots els factors polítics, econòmics, socials i culturals de racialització que imperen en la societat o Estat-nació de destinació amb un criteri d'interdependència cap als contextos de les societats d'origen, sent conscients que el sistema-món o procés civilitzador colonial està latent i més actiu que mai. El reconeixement de la ciutadania per a totes les persones en la societat de destí, independentment del seu

origen, és primordial per garantir la convivència perquè és un criteri d'igualtat substantiva, d'assumir que és inherent a la condició humana i de naturalitzar i compartir un espai comú, un vincle lliure de conflictes i una participació recíproca sense por i rebuig a l'alteritat. L'abolició de la Llei d'Estrangeria, de les presons per a persones estrangeres (CIES) i de les polítiques de deportació és un altre factor que enforteix la convivència perquè viure en societats punitives i des de la por genera inseguretat i sentiments de ràbia continguda cap a allò diferent. Superar les condicions de semi esclavatge en el treball de la llar i les cures, on les dones migrades despleguen tota la seva energia laboral i professional és fonamental per evitar malmetre el benestar emocional i social d'una comunitat en favor de la convivència.

Una ciutadania condicionada a l'obtenció de papers limita les autonomies i llibertats de les persones. La ciutadania vol dir participació, no inclusió ni integració, és reconeixement de les diferències i diàleg consonant en diversitat. És reconèixer persones referents de les poblacions migrades i els seus descendents en la seva més àmplia capacitat de veu i representació a tot espai de decisió. Vol dir garantir que les persones situades en l'alteritat tinguin la mateixa capacitat d'accés i control als recursos i beneficis del desenvolupament digne en la societat de destí.

Hem d'entendre que el camí migratori per a qualsevol persona una vegada que arriba a la societat de destí es defineix en diversitat de rutes, de les quals en destaquen tres, emmarcades en especificitats ètniques, d'origen i vinculades a l'Estat-nació. La primera, és l'alienació, és a dir, negar els teus orígens i mimetitzar-te nivell físic, pintant el cabell de ros o allisant, posant-lents de contacte de color verd o més clars, intentant vestir d'una manera que "que no es noti que ets de fora". La segona, és l'auto exclusió o autoguetització, és a dir, compartir, relacionar-te i connectar només amb les persones migrades del teu territori d'origen des d'una pràctica molt endogàmica, sense obrir-te ni expandir la teva socialització perquè ja tens els teus espais propis, on comparteixes, a més, una exaltació i enyorança de les pràctiques culturals d'origen. La tercera, és reconèixer-te en els teus orígens, connectar amb les teves arrels i des d'allà relacionar-te amb la societat de destinació sense por al rebuig. És revalorar els teus trets físics, la teva manera de ser, de vestir, de parlar, de relacionar-te. Ser tu i naturalitzar la teva identitat i vindicar amb fermesa.

Les dues primeres rutes són un mecanisme d'autoprotecció, de salvaguardar l'espai propi i sentir que, enmig de la racialització, es pot generar un espai de certa seguretat i de "races" , encara que en el fons sàpigues que no és així . En canvi, la tercera ruta és reptadora. És un camí de múltiples desafiaments i permanent gestió de la indignació i la resistència enfront de la racialització. Vol dir prendre consciència de la condició de migració, reconèixer-te en la teva identitat originària i vindicar quan certes pràctiques socials i polítiques públiques conculquen la teva autonomia, la teva llibertat i sancionen la teva identitat.

Desafiaments en context d'independència: Descolonitzar l'ésser, el saber i el poder

Primer de tot, per subvertir aquesta realitat, és important fer memòria històrica del passat esclavista de Catalunya. S'ha de reconèixer que la racialització que va legitimar l'esclavisme persisteix encara les maneres de ser, fer i saber de gran part de la població catalana, de manera conscient i inconscient. Fins i tot, es persisteix en assumir una postura endogàmica i occidentalocèntrica de la vindicació independentista, vinculada a la consanguinitat històrica de pertinença al territori, de centrar la vindicació des de "catalanitat", d'anhelar la divisió de fronteres amb el territori que ens és aliè per repetir el mateix sistema civilitzador colonial que impregna el món sense convocar a tota la població en el seu conjunt per construir un camí alternatiu a l'Estat-nació subjecte al sistema opressor imperant. Caure en el parany del nacionalisme és un perill perquè exclou, sectaritzava, divideix i racialitza. Catalunya, com tants altres territoris europeus en les últimes dècades, s'ha construït des d'una mixtura d'ètnies, orígens i cultures amb l'arribada de la migració. Tot procés independentista que no assumeixi aquesta realitat anirà destinat al fracàs.

La independència d'una població implica un procés previ d'emancipació de l'ésser per veure'ns com a comunitat humana sense fer de les nostres particularitats identitàries (de gènere, d'origen, d'edat, de diversitat funcional, de sexualitat, entre d'altres) diferències conflictives sinó enriquidores; també significa emancipar el saber per erradicar l'epistemologia racista i es construeixi una Catalunya des de la diversitat de sabers sent conscients que aquests no han estat imposats com en el cas de la colonització, sinó que han vingut a conviure en el nostre territori. Implica, a més, emancipar el poder per evitar que el mateix sigui subsumit per una classe hegemònica dominadora, autoritària, classista, racialitzadora i capitalista que només pretén dividir fronteres i seguir repetint els mateixos mecanismes i esquemes d'opressió cap a la població suposadament independitzada.

Tot procés independentista, des dels feminismes, ha de ser descolonitzador i despatriarcalitzador. És una condicionant imprescindible sense la qual no hi ha coherència possible d'alliberament i de ruptura de les cadenes opressores. Implica a més, convocar amb protagonisme horitzontal a totes les particularitats feministes obertes a fer aliances insòlites que remoguin els ciments de l'Estat-nació opressor i el seu sistema colonitzador. Precisa, superar la visió etnocèntrica per generar una trajectòria vital comunitària que protegeixi i garanteixi la sostenibilitat de la xarxa de la vida.

Les feministes descoloniales animem a les germanes feministes de Catalunya a qüestionar-se els privilegis blancs i blanquejats que ha imposat la racialització; a denunciar amb fermesa totes les opressions no només la del patriarcat; a reconèixer el saber situat que neix de l'experiència viscuda de resistència a l'opressió i legitimar la vindicació, discurs, sabers i anàlisi que venen d'aquesta; a evitar una posició de culpa i generar sinergies contra hegemòniques sense saber-se unes millors feministes que les altres, o més acadèmiques o més analítiques que les altres; a diluir la jerarquització entre lluites i resistències perquè la fragmentació d'agendes és un parany del capitalisme colonial; finalment, a emancipar el

saber, l'ésser i el poder feministes perquè és un imperatiu vital si hem de participar i incidir en qualsevol procés independentista.

Sara Cuentas

Sara Cuentas és periodista i investigadora social des d'una perspectiva feminista descolonial. És experta en gènere, interseccionalitat i drets humans. Ha treballat per a diversos organismes públics a l'Amèrica Llatina sobre polítiques i programes per a poblacions en situació d'exclusió i pobresa. És col·laboradora d'El País-Planeta Futur. Entre les seves publicacions més recents, hi ha l'article "La verdad está en nuestros cuerpos. Secuelas de una opresión reproductiva". També és autora de la metodologia *Análisis Interseccional para el Cambio*, centrada a enfortir les autonomies i el benestar social i emocional.